

Joanna Cymbrykiewicz \*

DUŃCZYK O CHOPINIE.  
WSPÓŁCZESNA DUŃSKA POWIEŚĆ BIOGRAFICZNA  
NA PRZYKŁADZIE *PRELUDIÓW* PEERA HULTBERGA

Artykuł *Duńczyk o Chopinie. Współczesna duńska powieść biograficzna na przykładzie „Preludiów” Peera Hultberga* omawia kondycję obecnej duńskiej powieści biograficznej na wybranym przykładzie. Autorka artykułu posługuje się definicjami powieści biograficznej w rozumieniu Marii Jasińskiej oraz nowoczesnej powieści biograficznej, jak ją rozumie Stephen Walton. Artykuł odnosi się też do innych współczesnych powieści biograficznych na gruncie skandynawskim. Głównym jego celem jest określenie, w jaki sposób powieść Hultberga odbiega od standardu powieści nowoczesnej. Wyznacznikami badania są tu: zorientowanie na jednego bohatera, chronologiczna struktura narracji, uwzględniająca wszystkie fazy życia postaci, występowanie w fabule kamieni milowych w karierze bohatera oraz pojawianie się w niej autentycznych postaci. W wyniku przeprowadzonych badań okazuje się, że powieść duńskiego pisarza niemal pod każdym względem odbiega od przyjętych wyznaczników powieści biograficznej. Postać głównego bohatera jest, co prawda, jasno zdefiniowana, jednak trudno mówić o zorientowaniu na jednego bohatera ze względu na polifoniczną strukturę narracji. Chronologiczny układ jest zachowany, jednak fabuła nie uwzględnia całokształtu działalności kompozytora, a dotyczy jedynie jego dzieciństwa. Postaci autentyczne natomiast pełnią tu rolę peryferyjną. *Preludia* są zatem przykładem postmodernistycznej powieści biograficznej, w której fragment zastępuje całość, a jedna faza życia – dzieciństwo – opowiada o geniecie wielkości.

Słowa kluczowe: duńska powieść biograficzna, Peer Hultberg, współczesna skandynawska biografia literacka, duńska powieść o Chopinie

Co sprawia, że dane dzieło można uznać za powieść biograficzną? Jaka jest kondycja tego gatunku literackiego (o ile w ogóle można tu mówić o gatunku) na współczesnym gruncie skandynawskim, w szczególności zaś duńskim? Czy nastąpiły znaczące przesunięcia w obrębie formy i treści tego gatunku w stosunku do tradycyjnie pojmowanej biografii literackiej, a jeśli tak – to jakie? Niniejszy artykuł jest próbą odpowiedzi na te pytania, stanowiąc jednocześnie drobny przyczynek do dalszych badań nad współczesną skandynawską biografistyką, która przeżywa obecnie swój renesans, pozostając w Polsce swoistą *terra incognita*.

Badania nad biografią literacką toczą się na gruncie światowym, w tym polskim, od wielu lat, próbując raz po raz dokonać klasyfikacji, rewindykacji i podsumowania dotychczasowej wiedzy na ten temat. Do kanonicznych już pozycji w tym nurcie należą anglojęzyczne *The Art of Biography* Paula M. Kendalla i Stephena B. Oatesa z 1965 roku,

\* Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu; joac@amu.edu.pl.

*From Puzzles to Portraits: Problems of a Literary Biographer* (1970) autorstwa Jamesa L. Clifforda, do nowszych zaś np. *Biography. A Brief History* (2007) Nigela Hamiltona, proponująca perspektywę diachroniczną. Na niemieckim gruncie wspomnieć należałoby choćby o *Biographie. Studien zur Funktion und zum Wandeln einer literarischen Gattung vom 18. Jahrhundert bis zur Gegenwart* Helmuta Scheuera z 1979 roku czy *Grundlagen der Biographik. Theorie und Praxis des biographischen Schreibens* pod redakcją J.B. Metzlera (2002). Polska biografistyka również doczekała się znaczących publikacji. Należy do nich m.in. monografia Marii Jasińskiej *Zagadnienia biografii literackiej. Geneza i podstawowe gatunki dwudziestowiecznej beletrystyki biograficznej* (1970), proponująca jasno sprecyzowaną typologię utworów o charakterze biograficznym, do której zamierzam się odwołać w dalszym toku niniejszych rozważań. Dla ścisłości zaznaczyć jednak należy, że polskie studia nad biografią i autobiografią rozwijają się prężnie i dziś, czego dowodem może być chociażby pozycja Małgorzaty Czerwińskiej *Autobiograficzny trójkąt* (2000) oraz Michała Pawła Markowskiego *Życie na miarę literatury* (2009).

Jednakże jednym z najbardziej dynamicznie rozwijających się centrów badań nad beletrystyką biograficzną jest obecnie Skandynawia, co ma bezpośredni związek z powstawaniem na jej terenie licznych powieści o charakterze biograficznym. Do najważniejszych badaczy duńskich w tym zakresie należy specjalizujący się w autobiografii Johnny Kondrup (*Levned og Tolkninger* z 1982 roku) czy Anne Birgitte Richard (*Livet fortalt – litteraturhistoriske og faghistoriske biografier i 1990'erne* z 1999 roku), wśród badaczy norweskich zaś prym wiodą Stephen J. Walton ze swoją monografią *Skaff deg eit liv! Om biografii* (2008) oraz Marianne Egeland (*Hvem bestemmer over livet? Biografien som historisk og litterær genre* z roku 2000). Szwedzkie badania nad biografią literacką mają natomiast swoich przedstawicieli w osobach Pära Ringby i Sunego Åkermana, będących redaktorami zbioru esejów *Att skriva människan. Essäer om biografien som livshistoria och vetenskaplig genre* (1997).

Wszystkie te publikacje w różnym stopniu próbują sprecyzować przedmiot swoich rozważań, już to nadając biografii literackiej miano gatunku (Jasińska 1970: 40), już to się odeń odzegnując (Walton 2008: 13). Na potrzeby badań nad biografią literacką, dla zachowania dyscypliny myślowej i metodologicznej, pragnę w swoich refleksjach na ten temat posłużyć się wspomnianą już typologią gatunkową, zaproponowaną przez Marię Jasińską, która wyróżnia cztery rodzaje gatunków biograficznych, biorąc pod uwagę stosunek dokumentalności i autentyzmu do fikcji literackiej. I tak na osi przechodzącej między faktografią i fikcją umiejscawia M. Jasińska odpowiednio: opowieść biograficzną, biografię upowieściowioną, powieść biograficzną i powieść w związku z biografią (Jasińska 1970: 43–45). Większość powstających obecnie w Skandynawii dzieł o charakterze biografii literackiej spełnia wymogi gatunku powieści biograficznej, którą M. Jasińska charakteryzuje jako mającą „najdalej idącą przewagę funkcji przedstawiającej oraz estetycznej nad informacyjną” (Jasińska 1970: 44), wyjaśniając w dalszym toku wywodu, iż objawia się to w dodawaniu fikcyjnych postaci i wydarzeń, czy wypełnianiu luk w życiorysie opisywanej osoby.

Choć, jak wspomniałam, współczesna literatura skandynawska obfituje w powieści biograficzne, swoje rozważania pragnę oprzeć na jednej książce, niedawno zmarłego duńskiego pisarza Peera Hultberga (1935–2007), zatytułowanej *Preludia*, która w Danii uka-

zała się w 1989 roku, zaś w Polsce w roku 2002 w tłumaczeniu Marii Krysztofiak. Pozycja ta zasługuje na uwagę z kilku powodów. Po pierwsze, autor należał do jednego z najwybitniejszych i najbardziej awangardowych współczesnych pisarzy duńskich, pomimo dość skromnego pod względem objętościowym dorobku (9 utworów prozatorskich, 3 teatralne). Po drugie, duński pisarz pozostaje w Polsce stosunkowo nieznaną (dotąd na polskim rynku ukazała się tylko jedna książka jego autorstwa – właśnie *Preludia*), stąd potrzeba choćby drobnego zasygnalizowania polskim czytelnikom jego istnienia, tym bardziej, że Peer Hultberg przez całe życie był wielkim entuzjastą literatury i kultury polskiej, czego najlepszym dowodem jest napisana przez niego praca doktorska dotycząca polskiego symbolisty, Wacława Berenta, czy dokonane przez niego na język duński przekłady np. Witolda Gombrowicza. Po trzecie, w warstwie tematycznej *Preludia* dotyczą postaci wybitnego Polaka, Fryderyka Chopina, stanowiąc współczesną powieść biograficzną, do czego wrócę w dalszym toku moich rozważań. Jednakże najważniejszą przyczyną skierowania szczególnej uwagi na powieść Hultberga jest fakt, że w interesujący sposób ilustruje ona kierunek, w którym zmierza współczesna duńska (i skandynawska) biografia literacka.

Badania literackie nad biografiami są zajęciem tyleż zajmującym, co niewdzięcznym, bowiem materia, którą poddaje się badaniu, ma siłą rzeczy charakter hybrydyczny, wymykając się zarówno narzędziom czysto literackim, jak i *stricte* naukowym. Czytanie biografii literackiej jest poniekąd z góry skazane na rozczarowanie – z jednej strony czytelników oczekujących doznań estetycznych kosztem prawdy faktograficznej (jakkolwiek by owej prawdy nie definiować), z drugiej zaś osób pragnących uzyskać rzetelną informację na temat życia i dokonań bohatera, którego utwór dotyczy. W tradycyjnym ujęciu, które literaturoznawca Trond Nordby nazywa „biografią zorientowaną na ścieżkę życia” (*livsbanebiografien*, Nordby 1986: 70), a wspomniany już Stephen Walton określa mianem „biografii nowoczesnej” (*den moderne biografien*, Walton 2008: 31), biorącym pod uwagę horyzont oczekiwań czytelnicy, istnieje kilka wyznaczników, które powinny być spełnione, jeśli dany utwór ma się zaliczać do powieści biograficznych. Jeśliby wymienić najważniejsze, znajdą się wśród nich zorientowanie na jednego (zwykle słynnego i wybitnego) bohatera, chronologiczna struktura narracji opisująca zarówno genezę geniuszu bohatera, jego późniejsze, znane już szerszej publiczności dokonania, jak i schyłek jego życia, uwzględnienie w fabule punktów zwrotnych w karierze bohatera oraz występowanie w powieści autentycznych postaci, miejsc czy dat.

Chronologiczna kompozycja powieści biograficznej wiąże się z pozytywistycznym przekonaniem o możliwości nadania całości ludzkiego życia struktury narracyjnej, która zakłada rozwój wybitnej jednostki i podkreśla jej osiągnięcia w sferze publicznej. Angielski biograf George’a Orwella, Bernard Crick, określa takie podejście do tematu słowami „osiągnięcie jest ważniejsze niż człowiek” (*the achievement is more important than the man*, Crick 1980: 27), akcentując tym samym nadrzędność sfery publicznej względem życia prywatnego. Taka perspektywa, zorientowana na punkty kulminacyjne powieści w postaci kluczowych wydarzeń z życia bohatera, siłą rzeczy dokonuje selekcji wydarzeń na ważne i nieważne, niosąc za sobą pewien ładunek dydaktyczny. Istotny wydaje się też pewien dystans czasowy, dzielący przedmiot biografii (bohatera) i jego biografę, a przynajmniej fakt, że bohater powieści biograficznej najczęściej już nie żyje, w związku

z czym na temat jego życia można wyciągnąć wnioski o naturze podsumowującej, uogólniającej i interpretującej. Często samo pisanie powieści biograficznej jest aktem nadawania znaczenia ludzkiemu życiu jako harmonijnej i skonstruowanej logicznie, zamkniętej całości. Natomiast występowanie w utworze postaci mających swoje odpowiedniki w źródłach historycznych przydaje powieści autentyczności, przyczyniając się jednocześnie do zwiększenia jej funkcji dydaktycznej.

Jak mają się wymienione powyżej wyznaczniki powieści biograficznej do utworu duńskiego pisarza? Na pierwszy rzut oka widać, że *Preludia* nie spełniają niemal żadnego z tradycyjnie sformułowanych oczekiwań czytelniczych, może oprócz tego, że Fryderyka Chopina oraz Peera Hultberga dzieli wystarczająco odległy dystans czasowy, żeby można było pokusić się o wyciąganie ogólnych wniosków na temat biografii kompozytora, a i z tego, jak się okazuje, autor powieści nie do końca korzysta. Jak zatem jest skonstruowana powieść *Preludia*?

Już samo określenie gatunkowe *Preludiów* Hultberga jako powieści budzi pewne zastrzeżenia natury formalnej, w książce bowiem brak jest rozdziałów; skonstruowana jest raczej z krótkich epickich fragmentów, z których każdy skoncentrowany jest wokół jakiegoś epizodu, często o charakterze doznania zmysłowego. W tym zabiegu strukturalnej fragmentaryzacji tekstu można dopatrzeć się odwołań do tytułu utworu, sygnalizującego wszak na wstępie jego status – muzycznej wprawki czy krótkiej przygrywki do większego, zakrojonego szerzej utworu. Tytuł stanowi również bezpośrednie nawiązanie do jednego z ulubionych gatunków muzycznych Chopina (preludiów skomponował aż 26) – gatunku, który na dobre usamodzielniał się w okresie romantyzmu. Na uwagę zasługuje też zastosowana w powieści narracja, skupiająca się, co prawda, wokół protagonisty utworu, udzielając mu głosu w formie dominującego narratora pierwszoosobowego, jednak częstokroć inicjatywa narracyjna przejmowana jest przez innych narratorów, będących postaciami z książki:

Tak więc jest **was** czworo, **moja** mama omal nie umarła, lecz nie powinniśmy o tym wiedzieć, dzieci i tak nie rozumieją, tak więc jest **nas** czworo (...) (Hultberg 2002: 13).

Podkreślone przeze mnie zaimki ilustrują wielość perspektyw w tym charakteryzującym całą powieść strumieniu świadomości oraz skomplikowaną, polifoniczną strukturę narracyjną (na temat polifoniczności w powieści Hultberga pisze więcej Henk van der Liet w artykule *Polyphonic Preludes* z 1991 roku). W tej jednej wypowiedzi pojawiają się mianowicie głosy głównego narratora pierwszoosobowego (małego Frycka), jego matki oraz narratora zbiorowego – Frycka wraz z rodzeństwem. W ten sposób powieść jest zorientowana tematycznie na jednego bohatera, jednak ukazany on zostaje jako jedna z nici w nieskończenie barwnym i różnorodnym gobelinie tworzonym przez rodzinę i najbliższe otoczenie. Perspektywa wybitnej jednostki jest więc zachowana, ale przeplata się częstokroć z perspektywami otaczających ją osób, tworząc bardziej nastrojowy pejzaż rodziny aniżeli indywidualny portret.

Jeśli chodzi o chronologiczną strukturę powieści, to i w tym aspekcie powieść Hultberga nie będzie spełniać oczekiwań czytelnika przyzwyczajonego do powieści biograficznej skrojonej według zasad koncepcji nowelistycznej, czyli eksponującej główne epizody z ży-

cia bohatera (Jasińska 1970: 199). Co prawda, konstrukcja *Preludiów* podporządkowana jest pewnej zasadzie chronologicznej, w myśl której wydarzenia z wczesnego dzieciństwa pojawiają się w powieści przed epizodami z np. czasów szkolnych, jednak kompozycja zorientowanych na opis doznania zmysłowego fragmentów pozbawiona jest wątku przewodniego, wiodącego tropu czy wydarzeniowej dynamiki. Dynamika powieści Hultberga kryje się bowiem gdzieś indziej – w synestetycznym opisie narratora, który oddaje nie tyle wydarzenia, co wrażenia:

Duże, czerwone słońce, pachnie, nie mleko, mlecznie i niebiesko, mruczy, wzbiera, potężnieje, duże, czerwone słońce, niebiesko, przystanąć i oprzeć się (...) (Hultberg 2002: 5).

Wrażenia zmysłowe i estetyczne są ściśle powiązane z kondycją narratora powieści, który rozwija się wraz z jej rozwojem. Jest to szczególnie widoczne w warstwie językowej utworu. Otóż czytelnik ma okazję prześledzić etapy werbalnego rozwoju narratora – małego Fryderyka, który na początku powieści znajduje się w fazie przedartykulacyjnej, w pewnym przedjęzykowym „stanem zawieszenia”, stąd bardziej istotne wydaje się odwołanie bodźców zmysłowych aniżeli słownych (*vide* cytowany powyżej fragment). Z biegiem czasu i wraz ze wzrostem świadomości (w tym językowej) głównego bohatera, jego wypowiedzi nabierają bardziej ustrukturyzowanego charakteru, logiczności i spójności:

Jestem dobrym biegaczem. Nie lubię za to boksu, boję się, boks wcale nie jest dobry dla moich rąk, zresztą nikt nie wyzywa mnie na bokserski pojedynek, bo wiedzą, że nie mogę walczyć z powodu rąk, tak więc nie sprawia to przyjemności (...) (Hultberg 2002: 149).

Jak widać, pisząc biografię Chopina, Peer Hultberg skupił się na mimetycznym odwzorowaniu sposobu postrzegania świata przez dziecko, włączając weń rozwój świadomościowy i językowy, zaniechał zaś czysto faktograficznego przedstawienia wydarzeń z życia młodego Fryderyka.

Jeśli wziąć pod uwagę, które etapy życia bohatera są w utworze opisane, *Preludia* Peera Hultberga również nie mieszczą się w ramach klasycznie pojmowanej powieści biograficznej. Jak wspomniałam, nowoczesna (w definicji S.J. Waltona) biografia literacka ukazuje genezę i okoliczności pojawienia się geniuszu, punkty kulminacyjne w karierze bohatera oraz schyłek jego życia. Zupełnie inaczej przedstawia się to w przypadku Hultberga, którego powieść skupiona jest tylko i wyłącznie na dzieciństwie Chopina, nie zajmując się absolutnie osiągnięciami w życiu dorosłym czy schyłkiem jego życia. Pewnym zwiastunem takiego stanu rzeczy jest sam tytuł powieści, który w muzycznej terminologii oznacza krótki wstęp do dużego dzieła operowego. Jeśli pomyśleć, że jeszcze biografie XIX-wieczne ignorowały zupełnie dzieciństwo opisywanych przez siebie bohaterów, skupiając się na ich działalności w sferze publicznej w wieku dojrzałym, to powieść Hultberga kończy się dokładnie w tym momencie, w którym XIX-wieczna powieść biograficzna by się zaczynała. Jednak Hultberg proponuje w *Preludiach* inny model biografii, posiadający swoje korzenie w psychoanalizie i koncepcji freudowskiej, przywiązujących dużą wagę do dzieciństwa jako źródła nerwic, ale też zdolności. Model ten uwzględnia kreację postaci literackiej, w której ukazuje się drogę życiową bohatera, uwypukla się szczególne, częstokroć zastanawiające predyspozycje protagonisty na tle pozostałych postaci, wreszcie

pewne wyobcowanie genialnej jednostki w tłumie przeciętnych osób (w tym przypadku w rodzinie). I tak powieść ukazuje uzdolnienia malutkiego dziecka:

(...) Coś dziwnego dzieje się z tym dzieckiem. (...) Tak jest zawsze, kiedy ktoś gra. On wtedy zaczyna. Staje na jednej nodze. I staje na drugiej. I kołysze się, kołysze. Usiłuje kołysać się w takt. (...) (Hultberg 2002: 8).

Przebłyśki geniuszu u kilkulatka:

(...) dlaczego Frycek ma się uczyć nut, posłuchaj jego pięknych improwizacji, posłuchaj, jak gra, nie umiejąc czytać nut, na pisanie muzyki, pisanie nut przyjdzie jeszcze czas (...) (Hultberg 2002: 43).

Wreszcie pierwsze publiczne wystąpienie małego Frycka dla wielkiego księcia:

(...) Teraz siadaj. I zagraj marsza. (...) Nie zadumałem się wszak na tyle, by nie usłyszeć dobiegających z zewnątrz od głównego ogrodnika poleceń. I odgłosu kroków. Wtedy otwarto drzwi. Graj głośniej chłopcze, usłyszałem nagle czyjś głos. (...) (Hultberg 2002: 175).

Powieść jednakże kończy się w momencie wyjazdu nastoletniego bohatera z rodzinnego domu, by rozpocząć naukę w gimnazjum. Znamiennym jest fakt, że powieść biograficzna kończy się w chwili, w której jej główna postać wkracza w wiek dojrzewania, przynoszący zwykle zmiany czy przełomy, a już na pewno zawirowania uczuciowe, mające częstokroć niemały wpływ na kierunek rozwoju osobistego i zawodowego. *Preludia* paradoksalnie mają strukturę dzieła otwartego, pozostawiając dalsze losy Chopina w sferze nieomówień czy wręcz czytelniczych interpretacji. Takie podejście do zagadnienia biografii nie pozostawia wątpliwości dotyczących proporcji między zdarzeniami autentycznymi a poetyckim zmyśleniem. Biografia w rozumieniu Peera Hultberga to nie tyle twórcze wykorzystanie znanego powszechnie materiału faktograficznego dla celów artystycznych, co raczej odnajdywanie w nim luk i wypełnianie ich kreacją literacką. Tworzywo Hultbergowskiej biografii o Chopinie stanowi więc to, co nieznanne, nieopisane i wyparte, nie zaś to, co udokumentowane i zarejestrowane.

Jeśli zatem powieść nie ujmuje w swojej strukturze kompozycyjnej lat dorosłych i błyskotliwej kariery muzycznej kompozytora, nie sposób mówić o kamieniach milowych czy punktach kulminacyjnych w jego działalności. Także tutaj oczekiwania czytelnika spodziewającego się poznać w zbeletryzowanej formie historię życia i muzyczny dorobek Fryderyka Chopina, rozmiąca się z tym, co proponuje powieść Hultberga. Z racji braku głównych wydarzeń z życia publicznego (czy chociażby uczuciowego) kompozytora w strukturze powieści, jej aspekt dydaktyczno-informacyjny jest znikomy.

Jak *Preludia* odnoszą się do ostatniego z wymienionych przeze mnie wyznaczników powieści biograficznej, tzn. obecności autentycznych postaci, miejsc i dat? Otóż i pod tym względem informacyjny apetyt odbiorcy nie zostanie do końca zaspokojony. Wprawdzie obraz rodziny kompozytora zostaje nakreślony z nadzwyczajną starannością – czytelnik szybko orientuje się w relacjach między czworgiem rodzeństwa Chopinów i ich opiekunką, odkrywa traumę, jaką dla rodziny była śmierć urodzonego przed Fryderykiem brata, poznaje warsztat pracy ojca Chopina, uczącego dzieci gry na fortepianie, jednak czas i miejsce powieści nie wydają się odgrywać zasadniczej roli. Gdziekolwiek pojawia się informacja

na temat Warszawy, padają nazwiska kompozytorów, znajomych, osób publicznych, ale wszędzie zachowana jest perspektywa dziecka, bezpiecznego na łonie swojej rodziny, zawieszona we właściwym dzieciństwie bezczasie i nieokreśloności. Występujące w powieści postaci spoza rodziny, choć często wymieniane z nazwiska, pełnią rolę marginalną, niewiele wnosząc do poznawczej funkcji powieści. Właściwym przedmiotem poznania jest zatem genialna jednostka, będąca wszelako w przededniu wielkich osiągnięć oraz jej kontekst rodzinny, wraz z całym zapleczem w postaci systemu wartości, pozycji społecznej i wewnętrznej dynamiki.

Jaki zatem obraz współczesnej duńskiej powieści biograficznej można nakreślić na podstawie *Preludiów* Peera Hultberga? W jakim kierunku zmierza ten gatunek tak w Danii, jak i w całej Skandynawii? Zaproponowana tutaj diagnoza nie wyczerpuje oczywiście potencjału tego szerokiego zagadnienia, jednak pewne zawarte w niej spostrzeżenia rzucają światło na obecną kondycję duńskiej biografistyki.

Jak wykazała analiza powieści, utwór Hultberga nie rości sobie praw do opowiedzenia kompletnej historii o życiu Fryderyka Chopina. Wręcz przeciwnie, zdając sobie sprawę z ograniczeń, jakie siłą rzeczy napotyka autor powieści biograficznej, postawiony przed koniecznością dokonania selekcji między tym, co ważne a nieważne, duński pisarz odrzuca *a priori* ten dylemat, skupiając się na tej części biografii kompozytora, która ma najmniej danych źródłowych – na dzieciństwie. Tym samym szala wagi zdecydowanie przechyla się w stronę fikcji i kreacji literackiej, pozbawiając być może czytelnika poznawczej funkcji utworu, kreśląc za to intymną, pełną żywych doznań i uczuć historię widzianą oczami wrażliwego, artystycznie uzdolnionego dziecka. Historię, która nie musiała, ale mogła się zdarzyć. Jest to zatem biografia wewnętrzna, psychologiczna, o charakterze spekulatywnym. Nie sposób też dokonać wyraźnego rozgraniczenia między biografią samej jednostki a rodziny, w której młody Chopin wzrastał.

Znamiennym zabiegiem jest uwypuklenie w powieści jednej fazy życia człowieka, przez wieki traktowanej pogardliwie i niedocenianej. Dzieciństwo wydaje się być tutaj światem w miniaturze, równie ważnym, jeśli nie ważniejszym od życia dorosłego, bo wciąż jeszcze otwartym, nieskażonym i pełnym perspektyw. Hultberg zdaje się mówić już w samym tytule, że aby opowiedzieć prawdę o życiu wielkiego człowieka, wystarczy przedstawić jego dzieciństwo. Pod tym względem powieść *Preludia* wpisuje się w postmodernistyczną tendencję, bardzo żywą w duńskiej literaturze ostatnich dziesięcioleci, w której fragment odgrywa większą rolę niż całość. Utwór Hultberga jest na wielu płaszczyznach afirmacją i królestwem fragmentu – począwszy od rwanej, pozornie chaotycznej narracji, poprzez krótkie, choć gęste znaczeniowo impresje, z jakich składa się powieść, skończywszy zaś na tematycznym i czasowym zawężeniu. Preferowanie fragmentu nad całością cechuje zresztą inne biografie wydawane w Skandynawii w ciągu ostatnich dekad. Na przykład w *Podróży w błękicie* Duńczyka Stiga Dalagera, traktującej o życiu Hansa Christiana Andersena, poetyka fragmentu przejawia się w ukazaniu ostatnich dni baśniopisarza leżącego na łożu śmierci. Dzięki takiemu zabiegowi, powieść biograficzna zostaje skonstruowana jako obszerna forma *novissima verba* pisarza, czyli ostatnich, zwykle traktowanych jako prorocze, słów. Postmodernistyczna tendencja ujawnia się też u innych skandynawskich autorów biografii literackich. Rozpowszechniona staje się forma portretu

podwójnego, w której dwie znane postaci zostają przedstawione w jednym utworze. Tak jest np. w powieści szwedzkiej pisarki Agnety Pleijel *Lord Nevermore*, będącej biografią wybitnego antropologa Bronisława Malinowskiego, którego losy przeplatają się z losami Witkacego, czy w powieści Pera Olova Enquista *Opowieść o Blanche i Marie*, opisującej historię życia Marii Skłodowskiej-Curie oraz Blanche Wittman, najstynniejszej pacjentki psychoanalitka profesora Charcota.

Przykłady postmodernistycznych biografii można by mnożyć, jednak na potrzeby niniejszej publikacji wystarczy zasygnalizować, że współczesna skandynawska biografia literacka znacznie oddaliła się od zdefiniowanej na początku artykułu biografii nowoczesnej, dryfując w stronę obszarów niezbadanych, intrygujących luk w życiorysie, czy odnajdywania relacji, których wpływ na profil osobowościowy bohatera pozostawał jak dotąd niewystarczająco zbadany i opisany. *Preludia* Peera Hultberga, jak i przytoczone powyżej przykłady innych współczesnych powieści biograficznych, są koronnym dowodem na to, że gatunek ten ma w dzisiejszej Skandynawii ugruntowaną pozycję, choć przeszedł w ostatnich dziesięcioleciach znaczącą ewolucję i transformację tak w obrębie formy, jak i treści. Można domniemywać, że proces ten nie jest zakończony i że kierunek, w jakim rozwijają się obecne powieści biograficzne, będzie dominować w skandynawskiej biografistyce przez najbliższe lata.

## BIBLIOGRAFIA

- Clifford, James L. 1970. *From Puzzles to Portraits: Problems of a Literary Biographer*, Chapel Hill NC: University of North Carolina Press.
- Crick, Bernard. 1980. *George Orwell. A Life*, Harmondsworth: Penguin.
- Czermińska, Małgorzata. 2000. *Autobiograficzny trójkąt*, Kraków: Universitas.
- Dalager, Stig. 2007. *Podróż w błękicie* (tłum. Bogusława Sochańska), Warszawa: Czytelnik.
- Egeland, Marianne. 2000. *Hvem bestemmer over livet? Biografien som historisk og litterær genre*, Oslo: Universitetsforlaget.
- Enquist, Per Olov. 2006. *Opowieść o Blanche i Marie*, Warszawa: Wydawnictwo Jacek Santorski & Co.
- Hamilton, Nigel. 2007. *Biography. A Brief History*, Cambridge MA/London: Harvard University Press.
- Hultberg, Peer. 2002. *Preludia*, Poznań: Wydawnictwo Poznańskie.
- Jasińska, Maria. 1970. *Zagadnienia biografii literackiej. Geneza i podstawowe gatunki dwudziestowiecznej beletrystyki biograficznej*, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Kendall, Paul M., Stephen B. Oates. 1965. *The Art of Biography*, London: Norton and Company Limited.
- Kondrup, Johnny. 1982. *Levned og Tolkninger*, Odense: Odense Universitetsforlag.
- Klein, Christian (red.). 2002. *Grundlagen der Biographik. Theorie und Praxis des biographischen Schreibens*, Stuttgart: Metzler.
- Liet van der, Henk. 1991. *Polyphonic Preludes*, "Scandinavian Newsletter", nr 6.



- Markowski, Michał Paweł. 2009. *Życie na miarę literatury*, Kraków: Homini.
- Nordby, Trond. 1986. *Den historiske biografi III*, "Nytt norsk tidsskrift", nr 3, s. 73–76.
- Plejfel, Agneta. 2003. *Lord Nevermore*, Warszawa: Wydawnictwo Jacek Santorski & Co.
- Richard, Anne Birgitte. 1999. *Livet fortalt – litteraturhistoriske og faghistoriske biografier i 1990'erne*, Roskilde: Roskilde Universitetsforlag.
- Ringby, Pär i Sune Åkerman (eds.). 1997. *Att skriva människan. Essäer om biografien som livshistoria och vetenskaplig genre*, Stockholm: Carlssons.
- Scheuer, Helmut. 1979. *Biographie. Studien zur Funktion und zum Wandeln einer literarischen Gattung vom 18. Jahrhundert bis zur Gegenwart*, Stuttgart: Metzler.
- Walton, Stephen J. 2008. *Skaff deg eit liv! Om biografi*, Oslo: Det Norske Samlaget.

A DANE WRITES ABOUT CHOPIN. PEER HULTBERG'S "PRELUDES"  
AS AN EXAMPLE OF A CONTEMPORARY DANISH BIOGRAPHICAL NOVEL

The paper *A Dane writes about Chopin. Peer Hultberg's "Preludes" as an example of a contemporary Danish biographical novel* concerns the condition of a contemporary Danish biographical novel. The main focus is put on Peer Hultberg's work *Preludes* on the famous Polish composer, Fryderyk Chopin. The author of the paper uses the definition of a biographical novel as Maria Jasińska understands it, and the definition of a modernist literary novel by Stephen J. Walton. The article also addresses other contemporary biographical novels written in Scandinavia. Its main aim is to examine in what respects Hultberg's novel deviates from the standards of a modernist biographical novel. The research is based on four criteria: focus put on one character, chronological structure of the narration, including all life stages, presence of the milestones in the protagonist's professional career and appearance of authentic characters in the novel's plot. As it turns out, *Preludes* hardly fulfills any of the above-mentioned requirements. Although the protagonist is clearly defined, the polyphonic structure of the narration makes it difficult to focus on one character only. The chronological composition is present, but the plot does not include any of the milestones in the composer's career, since the novel only concerns his childhood. As to authentic characters, they play a peripheral role in the novel's plot. One can therefore assume that Peer Hultberg's *Preludes* is a postmodernist biographical novel, where a fragment replaces the whole, and one stage of life, namely childhood, is capable of telling a story of the origin of genius.

Key words: Danish biographical novel, Peer Hultberg, contemporary Scandinavian literary biography, Danish novel about Chopin